

УДК 378.016:81'243

АНАСТАСІЯ ГАВРИЛЕНКО

Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м.Миколаїв

**МОТИВАЦІЯ ЯК ДИДАКТИЧНА УМОВА ПІДВИЩЕННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ
ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

У статті розглянута проблема мотивації навчання студентів, зокрема мотивації навчання іноземної мови у ВНЗ. Визначається поняття мотивації з точки зору різних вчених, розглянуті види мотивації, види та техніки мотивів, а також подані поради щодо підвищення мотивації студентів при вивченні іноземної мови для підвищення професійної компетентності студентів-філологів.

***Ключові слова:** мотивація, мотив, внутрішня мотивація, професійна компетентність*

Постановка проблеми. Процес модернізації та європеїзації сучасної освіти України впливає на підготовки майбутніх висококваліфікованих фахівців. Сучасне суспільство висуває випускнику університетів високі вимоги, серед яких важливе місце займають професіоналізм, соціальна активність і творчий підхід до виконання робочих завдань. Одним із провідних факторів процесу вдосконалення підготовки майбутніх спеціалістів є мотивація навчальної діяльності студентів. В умовах модернізації освітньої системи підвищуються вимоги до вчителя - педагога, його професіоналізму і особистісних якостей, які базуються на індивідуальних особливостях [3, с.35]. Сьогодні стає очевидним, що розвиток конкурентоздатної особистості в освітніх закладах різного типу неможливий без підвищення професійної компетентності вчителів-педагогів. Також, на сучасному етапі розвитку суспільства, під час глобалізації усіх сфер освітнього простору зосереджується підвищення уваги до вивчення іноземної мови, і проблема мотивації в навчанні іноземної мови стає досить актуальною. Процес глобалізації освіти означає, що все більшого значення набуває роль особистих контактів людей, а відповідно, і вербальної комунікації, у тому числі й міжнаціональної, яка базується на знаннях іноземної мови. Сучасна освіта в умовах тяжіння до європейського освітнього простору передбачає володіння іноземною мовою та навичками міжкультурної комунікації, а особливо у професійній сфері. Особливості професійної діяльності значною мірою зумовлюють структуру, цілі, зміст і характер навчально-виховного процесу, мотиваційні механізми, сприятливі педагогічні та дидактичні умови забезпечення професійної підготовки майбутнього фахівця, її рівень і якість. , що слугує поштовхом формування ефективної мотивації студентів до вивчення іноземної мови [1, с. 122]. Саме мотиваційний аспект вивчення іноземної мови стає провідним фактором підвищення розвитку професійної компетентності студентів філологічних спеціальностей.

Аналіз досліджень та публікацій. Актуальним питанням сьогодення в освітньому українському просторі є питання розвитку мотивації навчання студентів, що ґрунтується на теоретичних здобутках психології, педагогіки та дидактики. Вивчення наукових джерел визначило значну увагу науковців до проблеми формування мотивації у навчально-виховному процесі. У руслі психологічних дослідженнях мотиваціюдосліджували Л. Божович, Є. Ільїн, Г.Костюк,

О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, П. Якобсон, а також Л. Божович, О. Леонтьєв, А. Маркова, Г. Щукіна розглянули загальну картину вікової динаміки мотивів навчання [6,7].

Мотиваційну складову навчальної діяльності студентів досліджували Т. Дубовицька, Н. Токар, Н. Яковлева; особистісні особливості викладачів та студентів – В. Кан-Калик, Н. Лейтес, В. Мерлін, Н. Давидов, А. Маркова, Ю. Орлов присвятили свої дослідження навчальній мотивації. Науковці Л. Ітельсон, А. Петровський досліджували джерела мотивації. Вчені Т. Дубовицька та Н. Токар зосереджували значну увагу на динаміці розвитку мотивації у процесі професійної підготовки студентів та дослідженням діагностики рівнів їхньої професійної спрямованості. С. Кожушко, О. Тарнопольський досліджували формування мотивації у навчанні студентів ВНЗ на засадах особистісного підходу. Проблемам мотивації при вивченні іноземної мови, основним критерієм її формування та впливу на навчальний процес присвячена велика кількість досліджень (С. Гончаренко, Н. Аристова, Є. Пасова та ін.).

Метою статті є розкриття та визначення поняття «мотивація», її складових та ролі, яку вона відіграє в підвищенні професійної компетентності студентів філологічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на теоретичну базу трактування мотивації, слід звернути увагу на визначення С. Гончаренка, де мотивація - це “система мотивів, або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки”. На його думку, “як мотиви можуть виступати: уявлення й ідеї, почуття й переживання, що виражають матеріальні або духовні потреби людини. Одна й та сама діяльність може здійснюватись з різних мотивів”. Також мотивація визначається як психологічна якість, що веде людину до здійснення цілі [2, с.97]. Перші витоки розуміння про мотивацію беруть свій початок з теорій О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Д. Узнадзе [7, 8]. Так, О. Леонтьєв визначає, що мотив є не переживанням потреби, але тим об’єктивним, у чому ця потреба конкретизується за таких умов і на що направлена діяльність. Він розрізняє поняття мотиву і мети. Мета – це заздалегідний результат, що уявляє людина. Мотив – спонука для досягнення мети [7, с. 67]. С. Рубінштейн вважає, що предмети і явища зовнішнього світу виступають не тільки об’єктами пізнання, а й своєрідними двигунами поведінки, переможцями, що народжують у людині певні спонуки до дії. Д. Узнадзе визнає, що мотив замінює один характер поведінки на інший: менш прийнятний на більш прийнятний – і таким чином створює можливість здійснення певної діяльності [8, с.405].

Мотивація є однією з категорій дидактики, що являє собою систему мотивів, або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки. Звідси випливає, що шлях до ефективної організації процесу підвищення професійної компетентності майбутнього педагога лежить через розуміння мотивів його діяльності. Тільки розуміючи, що рухає людину, що стимулює її, які мотиви лежать в основі його дій, можна націлитися на розробку ефективної системи впливу на процес зростання професійної компетентності [4, с.73].

Досконале оволодіння іноземною мовою є обов'язковим компонентом професійної компетентності студентів філологічних спеціальностей. Професійну компетентність студентів-філологів розглядають як єдність теоретичної та практичної підготовки до здійснення педагогічної діяльності. Дослідник, І. Зязюн підкреслює у професійній компетентності знання предмета, методики його викладання, педагогіки і психології, а разом із цим рівень розвитку професійної самосвідомості, індивідуально типові особливості й професійно значущі якості [9, с.123]. Н. Кузьміна складниками професійної компетентності вважає спеціальну компетентність у галузі дисципліни, що викладається; методичну компетентність у

галузі формування знань, умінь та навичок; психологічну компетентність у галузі мотивів, здібностей, спроможності; аутопсихологічну компетентність – рефлексію педагогічної діяльності [6, с. 56]. Специфіка професійної компетентності філолога полягає в тісному переплетінні педагогічної компетентності й ключових компетентностей. Підсумовуючи, можна відмітити, що майбутній вчитель-філолог як фахівець має вміти аналізувати й готувати навчальний матеріал, який потребує від нього лінгвістичної компетентності (формування знань про лінгвістику як науку, загальних відомостей про мову тощо); культурологічної компетентності, що включає відомості про мову як національно-культурний феномен; педагогічної компетентності (усвідомлення ролі вчителя, конструювання власного педагогічного досвіду); психологічної компетентності, яка охоплює вміння оцінювати здібності, можливості, психологічні особливості; комунікативної компетентності (вміння правильно користуватися вербальними й невербальними засобами в процесі спілкування); методичної компетентності (володіння дидактичними методами й прийомами та вміння застосовувати їх у процесі навчання); інформаційної компетентності (робота з інформацією в професійно-педагогічній діяльності) [11]. Звідси, з психологічної точки зору та опираючись на індивідуальний підхід до навчання іноземної мови, можна зрозуміти, що без опанування мотиваційного процесу не можливе доцільне та досконале оволодіння всіма компетентностями, що забезпечують належний рівень професійно-спроможності. Розуміючи провідну роль мотивації в навчанні іноземної мови студентів ВНЗ, викладачеві необхідно чітко уявляти собі способи і прийоми її формування в умовах ВНЗ. Доцільно приділити значну увагу мотивам, тому що, формування мотивів – це, насамперед, створення умов для прояву внутрішніх спонукань до навчання, усвідомлення їх самими студентами та подальшого саморозвитку мотиваційно-ціннісної сфери студентів. Та насамперед, при оволодінні іншомовною культурою, цікаво з'ясувати, які саме мотиви спонукають студента до здійснення діяльності [10]. Вивчення будь-якого предмета зачіпає проблеми мотивації, але особливого значення мотивація має при вивченні іноземної мови, оскільки від студента вимагається наявність певної бази і спеціальних комунікативних здібностей. Багато студентів мають труднощі в цьому питанні і відбувається зменшення мотивації, тож слід підкреслити, що мотивація є однією з найважливіших рухомих сил у вивченні іноземної мови, а також, слід відмітити, що мотиви відносяться до внутрішньої сфери особистості і визначаються її внутрішніми спонуканнями. Звідси всі труднощі щодо виклику мотивації ззовні, адже людина буде в змозі вивчити іноземну мову лише за умови, що сама відчуватиме необхідність у цьому, або, інакше кажучи, буде змотивована [1, с. 124].

Для того, щоб підвищити навчальну мотивацію доцільно зупинитися звернутися до різновидів. Як відомо, мотивація (від lat. «*movege*») – спонукання до дії, динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, який керує поведінкою людини, визначає його спрямованість, організованість, активність та усталеність; здібність людини задовольняти свої потреби у дії. На думку І. А. Зимньої, мотив - це те, що пояснює характер даної мовленнєвої дії, тоді як комунікативний намір висловлює те, яку комунікативну ціль переслідує той, хто говорить, плануючи ту чи іншу форму впливу на того, хто слухає. На мотиваційну сферу особистості можуть впливати соціальні мотиви, які визначаються потребами суспільства. Вони складають у своїй сукупності зовнішню мотивацію, яка існує у двох різновидах: як широка соціальна і вузькоособистісна мотивація [5, 78]. Також, мотиваційно-спонукальну сферу людини може впливати і характер діяльності. Це так звана внутрішня мотивація, і її підвидом є мотивація успішності. Як зазначалося раніше, що саме внутрішні мотиви є спонуканнями для позитивного оволодіння іноземною

мовою студентами філологічних спеціальностей. Існує декілька різновидів внутрішньої мотивації: комунікативний різновид внутрішньої мотивації прийнято вважати за основний, тому що комунікативність – це перша і природна потреба людини, яка вивчає іноземну мову. Студенти формулюють свої потреби як суто комунікативні, а саме: говорити на іноземній мові з колегами, друзями, вміти читати з метою розширення кругозору, як з професійною ціллю, так і для власного задоволення, писати на іноземній мові друзям, колегам. Однак саме цей тип мотивації є найскладнішим для збереження, оскільки під час оволодіння іноземною мовою в атмосфері рідної іноземна мова з'являється як штучний засіб спілкування. Розіграння ситуацій, що використовуються під час навчання, мають, по суті, штучний характер. Тому, якщо робити ставку лише на природну комунікацію іноземною мовою, навряд чи вдасться зберегти мотивацію тому слід пам'ятати, що комунікація має лише умовний характер. Передумови для виникнення комунікативної мотивації можуть бути створені при постановці задач заняття, його відповідному змісті і організаційних формах; лінгвопізнавальний різновид внутрішньої мотивації полягає в позитивному ставленні студентів до самої «мовної матерії», до вивчення основних якостей мовних знаків. Можливі два шляхи її формування: опосередкований, тобто через комунікативну мотивацію, і безпосередній, шляхом стимулювання пошукової діяльності студентів у мовному матеріалі; інструментальний різновид внутрішньої мотивації, тобто мотивація, яка впливає з позитивного ставлення студентів до певних видів роботи, що залежить здебільшого від власної активності студента та від засвоєння прийомів самостійного оволодіння іноземною мовою. звідси опираючися на вмотивованість студентів до самостійної роботи, значну роль відіграє і сам викладач, який спрямовує та організовує навчальну діяльність [4, с. 77].

Професіоналізм викладача досить часто також є мотивуючим механізмом у вивченні студентами іноземної мови, що полягає у володінні індивідуальних здібностей. Слід підкреслити, що роль професійно-педагогічних якостей викладача сприяють підвищенню мотивації студента при вивченні іноземної мови і наявність яких забезпечує оптимальні можливості для управління якістю навчального процесу та підвищення професійної компетентності студентів. Також, використання викладачем індивідуального підходу створює своєрідний механізм когнітивного резонансу, який істотно посилює мотиви вивчення студентом іноземної мови й додає впевненості у своїх силах, можливостях і здібностях [3, с.38]. Кожен студент повинен розуміти, що навчання іноземній мові є сукупністю рівнозначних процесів, що визначаються результатами його власними зусиллями та прагненнями до оволодіння професійною компетентністю.

Висновки. Дослідивши проблему мотивації до навчання та професійного розвитку студентів філологічних спеціальностей, можна відмітити що існує багато способів, можливостей та технологій для підвищення мотивації. Саме внутрішня мотивація, тобто формування внутрішніх мотивів дозволяє повноцінно підвищувати професійну компетентність, що в свою чергу залежить від низки критеріїв. Викладач ВНЗ повинен розвивати у студентів відчуття впевненості та успішності, встановлювати важкі, але досяжні цілі, створювати атмосферу конкурентності, регулювати підбір завдань так, щоб постійно підтримувати оптимальну мотивацію до використання свого потенціалу в області спонукання студентів до навчання. Успішність досягнення якісного володіння іноземною мовою полягає в необхідності забезпечення безперервного навчання англійській мові професійного спілкування у вищому навчальному закладі. Отже, однією із важливих функцій викладача є стимулювання позитивної мотивації кожного студента в процесі організації різноманітних видів діяльності. Позитивною мотивацією навчальної діяльності студентів може бути створення викладачем проблемної ситуації, що спонукає

студентів до пошуку рішення проблеми, крок за кроком підводячи їх до мети, використовуючи індивідуальний підхід до кожного студента.

Список використаних джерел

1. Готлиб Р. А. Социальная востребованность знания иностранного языка / Р. А. Готлиб // Социологические исследования. – 2009. – № 2. – С. 122–127.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Гришкова Р.О. Психолого-педагогічні умови особистісно орієнтованого вивчення іноземної мови // Наук. записки КМА. –Т. 18. –К., 2000. – с. 35-39.
4. Дубовицька Т.Д. До проблеми діагностики навчальної мотивації / Т.Д. Дубовицька // Питання психології. – 2005. – №1. – С. 73-78
5. Зимняя И. А. Педагогическая психология / Зимняя И. А. – М.: Логос, 2004. – 384 с.
6. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М.: Высшая школа, 1990. – 119 с.
7. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: В 2 т. - М.: Педагогика. - Т. 2. – 1983. - 320 с
8. Узнадзе Д.Н. Психологические исследования. – М.: Наука. – 1966. –С. 404-407
9. Педагогічна майстерність : підруч. / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. – 3-тє вид., допов. і переробл. – К.: СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.
10. Малінка О. О. Психологічні проблеми мотивації навчально-професійної діяльності студентів у сучасних умовах / О. О. Малінка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.psyh.kiev.ua.
11. Dornyei Z. Motivation and Motivating in the Foreign Language Classroom / Z. Dornyei // The Modern Language Journal. – 1994. – № 3. – P. 273–284.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2017 р.

ГАВРИЛЕНКО А.

Черноморский национальный университет имени Петра Могилы, г. Николаев, Украина

МОТИВАЦИЯ КАК ДИДАКТИЧЕСКОЕ УСЛОВИЕ ПОВЫШЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

В статье рассмотрена проблема мотивации обучения студентов, а особенно мотивации изучения иностранного языка в вузе. Определяется понятие мотивации с точки зрения разных ученых, рассмотрены виды мотивации, виды и техники мотивов, а также даны рекомендации относительно повышения мотивации студентов при изучении иностранного языка для повышения профессиональной компетентности студентов-филологов.

Ключевые слова: *мотивация, мотив, внутренняя мотивация, профессиональная компетентность*

HAVRYLENKO A.

Black Sea National University named after Petro Mohyla, Mykolajiv, Ukraine

MOTIVATION AS A DIDACTIC CONDITION TO INCREASE THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF STUDENTS OF PHILOLOGICAL SPECIALTIES

In this article is considered the problem of motivation of students studies, in particular motivations of foreign language studies in University of higher education. The main kinds of motivation, its structure and role in the process of higher school foreign language teaching have been described and generalized. The concept of motivation is determined from point of view different scientists, the types of motivation are considered for students, kinds and technicians of reasons, and also there are some advices in relation to the increasing of students motivation at the study of foreign language for improving and rising professional competence of students of philological department. In the study of academic motivation in a language-learning setting, motivation has traditionally been considered an independent variable. The present study treats it as

both a dependent function of classroom activities and an independent predictor of study time. Motivation about the language is found to be of particular importance in predicting outcomes, along with fun activities and activities that promote language use about students' own lives and interests.

Key words: *motivation, motive, inner motivation, professional competence.*